

Krainy naftą i gazem płynące? Ziemie polskie pod zaborami w czasach nowoczesnego przemysłu

Opracowanie scenariusza:
mgr Zbigniew Pawłowski

HISTORIA, SZKOŁA PODSTAWOWA

Spis treści:

	Informacje dla nauczyciela	3
	Co uczeń już powinien wiedzieć i umieć przed lekcją?	5
	Cele lekcji w odniesieniu do wymagań zawartych w podstawie programowej	6
	Kryteria sukcesu w języku ucznia	7
	Przebieg lekcji – konspekt zajęć	8
	Materiały do pobrania dla nauczyciela	11
	Bibliografia i źródła ilustracji	11

1. Informacje dla nauczyciela

PRZEDMIOT: Historia

POZIOM: Szkoła podstawowa, kl. VII

CZAS: 1 godzina lekcyjna

PYTANIA KLUCZOWE:

1. Jak rozwijał się przemysł na ziemiach polskich?
2. Jak zmieniało się życie codzienne mieszkańców ziem polskich w 2 poł. XIX w.?
3. Jaką rolę w przemyśle i przemianach życia społecznego odgrywały nafta i gaz?

SŁOWA KLUCZOWE: gaz koksowniczy (gaz miejski), gaz ziemny, gazownia, nafta, infrastruktura miejska, życie codzienne w XIX wieku, przedmioty codziennego użytku w XIX wieku, przemysł, wydobywanie ropy naftowej i gazu, ziemie polskie pod zaborami

METODY I FORMY PRACY: praca w grupach, rozmowa kierująca, wykład nauczycielski z prezentacją

MATERIAŁY POMOCNICZE: prezentacja przy wykorzystaniu zasobów Wirtualnego Muzeum Gazownictwa, karty pracy

Uwagi o przebiegu lekcji

Przed lekcją należy wydrukować karty pracy i sprawdzić dostęp do Internetu. Istotnym elementem lekcji jest prezentacja zasobów Wirtualnego Muzeum Gazownictwa (na przykład, według podanego na stronie 7 prezentacji klucza), jeśli jednak z przyczyn technicznych nie będzie dostępu do Internetu, należy uruchomić prezentację PowerPoint offline.

Należy pozwolić uczniom na formułowanie własnych pomysłów w momentach dyskusji (zadanie), nawet zakładając pewną ahistoryczność argumentów. Ostatecznie celem ma być większe zrozumienie kluczowych pytań, a nie szczegółowa wiedza. Dyskusja może być prowadzona przez nauczyciela

(i uczniów) przy użyciu starszych zwrotów („jak mniemam”, „tem bardziej”, „przede wszystkim”, „pożytek publiczny” itp.), żeby bardziej zaktywizować uczniów. Praca domowa z planem Łodzi może być też zrealizowana jako alternatywna.

Lekcja ma charakter uzupełniający ze względu na skupienie na jednej dziedzinie przemysłu – gazownictwie. Może być także wprowadzeniem do tematyki przemysłu na ziemiach polskich.

Wstęp

Scenariusz prezentuje przemiany gospodarcze i życie codzienne ziem polskich po powstaniu styczniowym. Na lekcji pokazany zostanie rozwój przemysłowy ziem polskich w 2 poł. XIX wieku i towarzyszące mu przemiany społeczne. Temat gazu jest tu bardzo ważny – to dzięki galicyjskim Polakom z Ignacym Łukasiewiczem na czele Podkarpacie stało się kolebką przemysłu naftowego na świecie.

Powszechnie kojarzony z wynalazkiem lampy naftowej Łukasiewicz był wszakże pionierem wydobywania ropy naftowej. Obok niego przedstawieni zostali inni giganci gospodarczej nowoczesności z epoki – Hipolit Cegielski i Franciszek Stefczyk. Chociaż początki wykorzystania kopalin – nafty i gazu – są związane tylko z Galicją, ogólnopolskie znaczenie miało wykorzystanie gazu miejskiego, co także zostało pokazane na lekcji w ogólnym kontekście budowy infrastruktury miejskiej (wodociągów, kanalizacji, elektrowni).

Scenariusz zawiera prezentację oraz karty źródeł, dzięki którym uczniowie mogą autentycznie zaangażować się na zajęciach.

W scenariuszu wykorzystano zbiory Wirtualnego Muzeum Gazownictwa (www.wmgaz.pl). Mamy nadzieję, że scenariusz zacieka ucnia i zachęci do samodzielnego odwiedzenia stron Muzeum.

2. Co uczeń powinien wiedzieć i umieć przed lekcją?

Przed lekcją uczeń powinien już posiadać pewne umiejętności i wiadomości z podstawy programowej, które zostały wymienione poniżej. W nawiasie podane zostały numery wymagań z podstawy programowej w podziale na wymagania ogólne i szczegółowe.

UCZEŃ:

w zakresie wymagań ogólnych

- posługuje się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, wiek, rok (I.2.),
- oblicza upływu czasu między wydarzeniami historycznymi (I.3.),
- umieszcza procesy, zjawiska i fakty historycznych w czasie oraz porządkuje je i ustala związki przyczynowo-skutkowe (I.4.),
- dostrzega zmiany w życiu społecznym (i gospodarczym) oraz ciągłości w rozwoju kulturowym (I.5.),
- krytycznie analizuje informacje uzyskane z różnych źródeł i próbuje wyciągać z nich wnioski (II.1.),
- objaśniania związki przyczynowo-skutkowe, analizuje zjawiska i procesy historyczne (II.4.),
- dostrzega potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności (II.5.),
- konstruuje ciągi narracyjne przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych (III.1.),
- posługuje się pojęciami historycznymi i wyjaśnia ich znaczenia (III.2.),
- przedstawia argumenty uzasadniające własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych (III.3.).

w zakresie wymagań szczegółowych:

- charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej [XVIII/XIX w.] (wynaalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia) (XIX.2.),
- wymienia nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe (XXIII.4).

3. Cele lekcji w odniesieniu do wymagań zawartych w podstawie programowej

I. Chronologia historyczna.

1. Odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości;
2. Posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, wiek, rok;
3. Obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi;
4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych;
5. Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym;

II. Analiza i interpretacja historyczna

1. Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągania z nich wniosków;
2. Lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map i planów w różnych skalach;
3. Rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej;
4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych;
5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.

III. Tworzenie narracji historycznej

1. Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych;
2. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia;
3. Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych;
4. Tworzenie krótkich i długich wypowiedzi: planu, notatki, rozprawki, prezentacji.

XXIV. Poznanie przemian gospodarczych i społecznych na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX w. i uwarunkowań poszczególnych zaborów. Zapoznanie z rozwojem cywilizacyjnym na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX w. ze szczególnym uwzględnieniem roli surowców kopalnych. Zapoznanie z postaciami historycznymi epoki – analiza przypadku: Ignacy Łukasiewicz.

4. Kryteria sukcesu w języku ucznia

- opisuję przemiany gospodarcze i społeczne na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX w.,
- charakteryzuję uwarunkowań poszczególnych zaborów,
- identyfikuję postacie: Hipolita Cegielskiego, Ignacego Łukasiewicza, Franciszka Stefczyka,
- wskazuję na mapie okręgi przemysłowe na ziemiach polskich pod zaborami,
- omawiam rozwój przedsiębiorczości Polaków w trzech zaborach,
- wymieniam grupy społeczne, które wykształciły się w społeczeństwie polskim w XIX w.,
- omawiam przykłady przemian cywilizacyjnych na ziemiach polskich w XIX w.

5. Przebieg lekcji – konspekt zajęć

Faza wprowadzająca (5–10 minut)

1. Przystawienie uczniom tematu zajęć i celów w języku ucznia.
2. Podanie pytań kluczowych.
3. Przypomnienie poznanych zagadnień, wprowadzenie

Opis

Nauczyciel może zacząć lekcję pytaniami otwartymi, przypominając poprzednie lekcje z rozdziału – politykę zaborców po powstaniu styczniowym i przemiany gospodarcze i społeczne w XIX wieku (uwłaszczenie chłopów, początki przemysłu w 1. połowie XIX wieku, rozwój miast), ale także przemiany technologiczne i ogólnie cywilizacyjne w Europie i na świecie.

Faza realizacyjna (25–30 minut)

Opis

1. Praca uczniów pod kierunkiem nauczyciela – rozwój przemysłu na ziemiach polskich

Uczniowie przy pomocy podręcznika oraz map ściennych lub w atlasie sporządzają krótką notatkę o rozwoju przemysłu – na przykład w postaci tabeli na stronie 4 prezentacji (lub do pobrania → **karta pracy 1, zadanie 1**). Następnie nauczyciel prezentuje wybitne postaci polskiego przemysłu – Hipolita Cegielskiego, Ignacego Łukasiewicza i Franciszka Stefczyka i prosi o notatkę (→ **karta pracy 1, zadanie 2**).

2. Arkusz źródeł i praca z kartą pracy

Praca samodzielna uczniów zgodnie z instrukcją (na podstawie arkusza źródeł i przy pomocy karty pracy 2 – porównanie rozwoju trzech zaborów.

3. Prezentacja o gazownictwie – strona Wirtualnego Muzeum Gazownictwa

4. Dyskusja z elementami dramy

Nauczyciel czyta uczniom tekst, stylizowany na XIX wiek, może też jednocześnie wyświetlić go na **prezentacji**.

„Jesteście szanowanymi obywatelami miasteczka N*** [nauczyciel może wyjaśnić, że w ten sposób zapisywano nazwy, które z jakichś przyczyn miały pozostać skrócone]. Zostaliście zaproszeni do ratusza w celu omówienia ważkiej dla Waszej osady kwestii. Znana w okolicy filantropka – hrabina A***, której dalecy przodkowie wybudowali miasteczko N*** podarowała była właśnie miastu pewne fundusze na unowocześnienie. Burmistrz po stosownym powitaniu zwraca się do Was tymi słowy:

»Miasteczko nasze spotkał olbrzymi zaszczyt, ponieważ znana nam wszystkim dobrodziejka, hrabina A*** po ekskursji do Anglii postanowiła wspomóc nas funduszami na wybudowanie gazowni. Obywatelom tutejszym pozostawia łaskawa hrabina decyzję, jak najlepiej wykorzystać ów nowoczesny zakład. Cóż będzie lepsze dla pożytku powszechnego? Oświetlenie dworca kolejowego, szpitala miejskiego czy rynku i najważniejszych ulic wokół niego? Panie i Panowie, zapraszam do dyskusji, po której nastąpi głosowanie«.”

5. Prezentacja efektów pracy – przy pomocy drzewka decyzyjnego (wzór na prezentacji).

Faza podsumowująca (5–10 minut)

Opis

1. Podsumowanie. Omówienie kluczowych problemów.
2. Zadanie pracy domowej.

Praca domowa

Zadania 3 i 4 z **Karty pracy 1**.

Zadanie do **Karty pracy 2**:

Wyobraź sobie, że planujesz oświetlenie dla rozwijającej się szybko w XIX wieku Łodzi. Na planie miasta zaznacz kwadratem o boku 1 cm miejsce, które wybrałaś/eś na gazownię, a odcinkami o łącznej długości 12 cm narysuj linie rur gazowych, prowadzących do latarni. Zdecyduj, które ulice i budynki warto najpierw oświetlić.

6. Materiały do pobrania dla nauczyciela

Prezentacja

Karta pracy 1

Karta odpowiedzi 1

Arkusze źródeł

Karta pracy 2 (do arkusza źródeł)

Karta odpowiedzi 2 (do arkusza źródeł)

Karta pracy 3 – mapa Łodzi

7. Bibliografia

Aktualne podręczniki szkolne i atlasy

Barszcz M., *Latarnie gazowe Warszawy*, „Zabytki Techniki” 2003, 1–2, s. 122–133.

Dzierżanowska B. (red.), *Gaz*, Polska Spółka Gazownictwa, Warszawa 2017.

Historia polski w liczbach. Materialne warunki życia ludności, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1998.

<https://dziennikpolski24.pl/tarnow-w-swietle-lamp-gazowych/ar/2827982>
(dostęp: 14.04.2019).

<https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/1301543,Hipolit-Cegielski-przemyslowiec-i-humanista> (dostęp: 14.04.2019).

Porazińska J., *I w sto koni nie dogoni*, Warszawa 1976.

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, t. 1–15, Warszawa 1880–1902.

Źródła ilustracji

- materiały Wirtualnego Muzeum Gazownictwa, <http://www.wmgaz.pl>
- zdjęcie Hipolita Cegielskiego:
https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Hipolit_Cegielski.jpg, domena publiczna
- portret Ignacego Łukasiewicza, Andrzej Grabowski, 1884, domena publiczna, Wikimedia Commons,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ignacy_Lukasiewicz.jpg
- mapa Łodzi:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/72/1853_%C5%81%C3%B3d%C5%BA.jpg, domena publiczna
- drzewko decyzyjne: CREOZAURUS